

УДК 330.322.01

Васильєв О.В.

*доктор економічних наук,
професор кафедри «Економіки підприємств міського господарства»
Харківського національного університету міського господарства
імені О.М. Бекетова*

Марченко О.В.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри «Фінанси та кредит»
Харківського національного університету будівництва та архітектури*

НОВІ ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙ

NEW APPROACHES TO CLASSIFICATION OF INVESTMENTS

АНОТАЦІЯ

В статті проаналізовано існуючі на сьогоднішній день види класифікацій інвестицій та інвестиційних ресурсів. Для систематизації процесів інвестування та подальшого формування інвестиційних стратегій класифікацію інвестицій було доповнено новими, сучасними формами. Також було виокремлено принципи формування інвестиційних ресурсів з урахуванням сучасної практики інвестування.

Ключові слова: інвестиції, види інвестицій, класифікація інвестицій, інвестиційні ресурси.

АННОТАЦИЯ

В статье проанализированы существующие на сегодняшний день виды классификации инвестиций и инвестиционных ресурсов. Для систематизации процессов инвестирования и дальнейшего формирования инвестиционных стратегий классификацию инвестиций дополнено новыми, современными формами. Также выделены принципы формирования инвестиционных ресурсов с учетом современной практики инвестирования.

Ключевые слова: инвестиции, виды инвестиций, классификация инвестиций, инвестиционные ресурсы.

ANNOTATION

This article analyses the currently existing types of classifications of investments and investment resources. Classification of investments is supplemented by new, modern forms with the purpose of systematizing the processes of investment and the further formation of investment strategies. Taking into account the current practice of investment, the principles of formation of investment resources are highlighted.

Keywords: investments, investment types, investment classification, investment resources.

Постановка проблеми. Інвестиційна діяльність як найважливіший напрям економічної політики суб'єктів господарської діяльності розглядається в різних аспектах, що враховують джерела інвестиційних коштів, строки інвестування, об'єкти вкладення, загальний характер вкладень, принципи формування інвестиційних ресурсів та ін. Такі класифікаційні параметри важливі для систематизації процесів інвестування, розуміння їх ролі у формуванні інвестиційних стратегій, забезпечення прийнятних умов вкладень. У той же час економічні умови в Україні, що динамічно змінюються, значні кризові явища і необхідність суттєвих економічних реформ дозволяють виділяти нові класифікаційні моменти в інвестиційній діяльності, що відповідають сучасним вимогам і доповнюють існуючі види класифікацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання, пов'язані з класифікацією інвестицій, детально розглядалися низкою вітчизняних і зарубіжних фахівців [2–7]. Проте в науковому середовищі з урахуванням сучасної економічної ситуації, враховуючи більшою мірою теоретичний характер проблематики, не дивлячись на широку практичну базу досліджень, таким проблемам, дуже важливим для України, приділяється недостатня увага.

Мета статті. Проаналізувати існуючі види класифікацій інвестицій та інвестиційних ресурсів і доповнити їх новими, сучасними формами.

Виклад основного матеріалу. Інвестиції у вигляді всіх майнових та інтелектуальних цінностей, які вкладаються в об'єкти підприємницької діяльності, в результаті якої створюється прибуток або досягається соціальний ефект, класифікують за різними ознаками. До основних різновидів таких класифікацій відносять наступні:

1. За об'єктами вкладення капіталу інвестиції класифікують за двома основними видами – реальні і фінансові.

Реальні інвестиції характеризують вкладення капіталу на відновлення основних засобів, в інноваційні нематеріальні активи, на приріст товарно-матеріальних запасів.

Фінансові – характеризують вкладення в різні фінансові інструменти, головним чином, у цінні папери, валютні активи, дорогоцінні метали.

2. За характером участі в інвестиційному процесі, інвестиції класифікують на прямі і непрямі.

Прямі інвестиції передбачають пряму участь інвестора у виборі об'єктів інвестування при вкладенні капіталу. Як правило, такі інвестиції здійснюються шляхом спрямування коштів у статутні фонди інших підприємств. Такі інвестиції зазвичай проводять підготовлені інвестори, що мають достатньо інформації про об'єкт інвестування і добре знайомі з механізмом таких вкладень.

Непрямі – характеризують вкладення капіталу інвестором через посередників.

3. За відновлюваними параметрами інвестиції поділяють на валові, реноваційні і чисті.

Валові інвестиції характеризують загальний обсяг капіталу, вкладеного у відтворення основних засобів і нематеріальних активів у відповідному періоді. В економічній теорії поняття «валові інвестиції» пов'язане, як правило, з вкладенням капіталу в реальний сектор економіки. На рівні підприємства під цим терміном розуміється загальний обсяг інвестування.

Реноваційні інвестиції характеризують обсяг капіталу, інвестованого в просте відтворення основних засобів і нематеріальних активів. У кількісному вираженні реновації прирівнюються до суми амортизаційних відрахувань.

Чисті інвестиції характеризують обсяг капіталу, що інвестується в розширене відтворення основних засобів і нематеріальних активів. У кількісному вираженні чисті інвестиції являють суму валових інвестицій, зменшену на розмір амортизаційних відрахувань за всіма видами капітальних активів підприємства.

4. Відносно підприємства-інвестора розрізняють внутрішні і зовнішні інвестиції.

Внутрішні характеризують вкладення капіталу в розвиток операційних активів самого підприємства-інвестора. Зовнішні – вкладення капіталу в реальні активи інших підприємств.

5. За періодом здійснення інвестицій їх класифікують на короткострокові, середньострокові і довгострокові.

Короткострокові – до одного року.

Середньострокові – від року до п'яти років.

Довгострокові – понад п'ять років.

6. За рівнем прибутковості розрізняють високоприбуткові, середньодоходні, низькодоходні і безприбуткові інвестиції.

Високоприбуткові інвестиції – вкладення капіталу в проекти, очікуваний рівень інвестиційного доходу за якими значно перевищує середню норму прибутку на інвестиційному ринку.

Безприбуткові інвестиції – вкладення в екологічні та соціальні проекти.

7. За рівнем інвестиційного ризику інвестиції класифікують на безризикові, низькоризикові, середньоризикові і високоризикові інвестиції.

8. За рівнем ліквідності – високоліквідні, середньоліквідні, низьколіквідні і неліквідні.

Високоліквідні інвестиції можуть бути реінвестовані без втрат у термін до місяця (короткострокові фінансові інвестиції).

Середньоліквідні можуть бути реінвестовані в термін до шести місяців.

Низьколіквідні – від півроку до року (інвестиційні проекти із застарілою технологією, акції підприємств не котируються на фондовому ринку).

Неліквідні – не можуть бути реалізовані самостійно.

9. За формами власності інвестиції бувають державні, приватні та колективні.

10. Залежно від джерел залучення капіталу – вітчизняні та іноземні.

11. За характером використання капіталу в інвестиційному процесі – первинні, реінвестиції та дезінвестиції.

Первинні інвестиції характеризують використання знов сформованого інвестиційного капіталу за рахунок власних і позикових ресурсів.

Реінвестиції являють собою повторне використання капіталу в інвестиційних цілях за умови його попереднього вивільнення в процесі реалізації раніше обраних інвестиційних проектів чи інвестиційних фінансових інструментів.

Дезінвестиції являють собою процес вилучення раніше інвестованого капіталу з інвестиційного обороту без подальшого його використання в інвестиційних цілях. Їх характеризують як негативні інвестиції підприємства.

Всі напрямки і форми інвестиційної діяльності на підприємстві здійснюються за рахунок сформованих ними інвестиційних ресурсів. Інвестиційні ресурси являють собою такі форми активів, які залучаються для здійснення вкладень в об'єкти реального і фінансового інвестувань. Обсяги та джерела формування інвестиційних ресурсів багато в чому визначаються вартістю залучення капіталу.

Від характеру формування таких ресурсів багато в чому залежить ефективність всієї господарської діяльності підприємства. Основною метою формування інвестиційних ресурсів є забезпечення потреб у придбанні необхідних активів і оптимізації їх структури з позиції забезпечення ефективних результатів інвестиційної діяльності підприємства.

З урахуванням такої мети процес формування інвестиційних ресурсів підприємства базується на наступних принципах:

1. Визначення перспектив розвитку інвестиційної діяльності підприємства.

Процес формування обсягу і структури інвестиційних ресурсів підпорядкований завданням забезпечення інвестиційної діяльності не тільки на початковій стадії інвестиційного процесу, але і в найближчій перспективі. Забезпечення такої перспективи формування інвестиційних ресурсів досягається шляхом їх планування на всіх стадіях інвестиційного процесу.

2. Забезпечення відповідності обсягу залучених інвестиційних ресурсів обсягам інвестиційних потреб підприємства.

Загальна потреба в інвестиційних ресурсах підприємства ґрунтується на розрахунках обсягів реального і фінансового інвестування в певному плановому періоді. У відповідність з такими потребами, диференційованими в часі, повинен формуватися і обсяг інвестиційних ресурсів. Між цими двома показниками має існувати збалансований зв'язок в кожному інтервалі загального планового періоду.

3. Забезпечення оптимальної структури інвестиційних ресурсів з позиції ефективності інвестиційної діяльності.

Умови формування високих кінцевих результатів інвестиційної діяльності значною мірою залежить від структури сформованих інвестиційних ресурсів. Оптимальна структура реальних і фінансових інвестицій забезпечує

фінансову рівновагу розвитку підприємства, в той час як неоптимальний її варіант генерує ризики порушення фінансової стійкості та платоспроможності підприємства.

4. Забезпечення мінімізації витрат по формуванню інвестиційних ресурсів з різних джерел.

Мінімізація витрат здійснюється в процесі управління вартістю капіталу, що залучається в інвестиційних цілях і спрямована на збільшення можливого прибутку. Так, між показниками середньозваженої вартості залучених інвестиційних ресурсів підприємства і сумою чистого інвестиційного доходу існує стійкий зв'язок.

5. Забезпечення високоефективного використання інвестиційних ресурсів у процесі інвестиційної діяльності.

Інвестиційні ресурси не використовуються в інвестиційному процесі, втрачають свою вартість у часі як від інфляції так і ряду інших причин. Тому процес формування і використання інвестиційних ресурсів повинен бути максимально синхронізований у часі за окремими інвестиційними інтервалами. Таку синхронізацію забезпечує процес оптимізації грошових потоків підприємства.

Реалізація розглянутих принципів являє собою головний зміст процесів формування інвестиційних ресурсів підприємства.

Класифікацію ж таких ресурсів (крім перерахованих вище параметрів) можна доповнити наступними ознаками:

1. За типом джерел інвестиційних ресурсів підприємства, їх поділяють на два основних види – власні і позикові.

Власні інвестиційні ресурси характеризують загальну вартість засобів підприємства, які забезпечують його інвестиційну діяльність і належать йому на правах власності (джерелами таких коштів виступає прибуток підприємства, його статутний фонд, амортизаційні відрахування).

Позикові інвестиційні ресурси характеризують капітал, що залучається підприємством на поворотній основі. Всі форми позикового капіталу (банківські кредити, позики, боргові фінансові інструменти) використовуються в інвестиційній діяльності, представляють фінансові зобов'язання підприємства і підлягають обов'язковому поверненню.

2. За характером залучення коштів інвестиційні ресурси підприємства поділяють на внутрішні і зовнішні джерела.

Інвестиційні ресурси, що залучаються з внутрішніх джерел, характеризуються як власні і позикові кошти, які формуються безпосередньо на підприємстві з метою забезпечення його розвитку. Основу власних фінансових коштів, що формуються на базі внутрішніх джерел, становить частину чистого прибутку підприємства, що спрямовується на інвестиційні цілі.

Інвестиційні ресурси, залучені із зовнішніх джерел, характеризують ту їх частину, що формується за межами підприємства. Вона охоплює

як ресурси власного (наприклад, акціонерного), так і позикового походження. Склад джерел формування такої групи інвестиційних ресурсів досить різноманітний.

3. Відповідно до натурально-речової форми залучення коштів, сучасна інвестиційна проблематика виділяє наступні види ресурсів: інвестиційні ресурси в грошовій формі; інвестиційні ресурси у фінансовій формі; інвестиційні ресурси в матеріальній формі; інвестиційні ресурси в нематеріальній формі.

Інвестування капіталу в таких формах передбачено законодавством України також і під час створення нових підприємств при формуванні їх статутних фондів.

Інвестиційні ресурси в грошовій формі є найбільш поширеним видом залучення коштів. Універсальність такого виду інвестиційних ресурсів виявляється в тому, що вони легко можуть бути трансформовані в будь-яку форму активів, необхідних підприємству для інвестиційної діяльності.

Інвестиційні ресурси у фінансовій формі розглядаються у вигляді різних фінансових інструментів. Такими інструментами можуть виступати пайові цінні папери, банківські сертифікати, певні фінансові документи.

Інвестиційні ресурси в матеріальній формі залучаються у вигляді різноманітних основних засобів (машин, устаткування, будівель, споруд), товарів, сировини, матеріалів та ін.

Інвестиційні ресурси в нематеріальній формі представлені в різних активах, що не мають матеріального змісту, але які беруть безпосередню участь у господарській діяльності підприємства, формуванні його фінансового результату. До такого виду капіталу відносяться права користування природними ресурсами, патентні права на використання винаходів, ноу-хау, права на промислові моделі, товарні знаки, комп'ютерні програми та інші види цінностей.

4. Залежно від забезпечення окремих стадій інвестиційного процесу виділяють такі види інвестиційних ресурсів:

- інвестиційні ресурси, які забезпечують передінвестиційну стадію;
- інвестиційні ресурси, які забезпечують інвестиційну стадію;
- інвестиційні ресурси, які забезпечують післяінвестиційну стадію.

Такий розподіл інвестиційних ресурсів зазвичай використовується в процесі забезпечення реалізації для конкретних інвестиційних проектів.

У той же час у зв'язку з сучасними особливостями інвестиційної діяльності в Україні та в світі, зміною підходів до інвестиційної психології, створенням передумов штучної економічної кризи можливо доповнити існуючі класифікації інвестиційних ознак наступними видами:

1. «Токсичні» – «нетоксичні» інвестиції.

Умовна класифікація інвестицій на «токсичні» (шкідливі для репутації) і «нетоксичні», до-

зволяє визначати можливі репутаційні втрати бізнесу. До «токсичних» інвестицій можна віднести вкладення в підприємства, піддані різним видам санкцій, покупка активів з неблагонадійним джерелом придбання, вкладення в об'єкти з сумнівною репутацією. Такі інвестиції можуть стати реальним «головним болем», а різні втрати від їх придбання в перспективі перевищити можливі інвестиційні доходи.

«Токсичні» інвестиції, як вкладення з високим рейтинговим ризиком, напевно, можуть передбачати більш високу прибутковість, ніж вкладення в аналогічні об'єкти. Вони також можуть характеризувати і самого інвестора, як досить ризикового підприємця та суб'єкта, що не обмежений репутаційними витратами. Хоча, звичайно, умовні «репутаційні витрати» для відомих підприємств і організацій є гарантом їх успішної діяльності та розвитку.

Відповідно, «нетоксичні» інвестиції володіють великими стратегічними можливостями і ризики, пов'язані з їх реалізацією, не несуть яскраво вираженого негативу.

2. Умовно-публічні – умовно-закриті інвестиції.

До такого роду інвестицій можна віднести як вкладення в певні корпоративні права – акції приватних АТ, придбання часток в інших господарських товариствах, так і купівля-продаж акцій публічних АТ на відкритих ринках. При цьому, по суті, придбання акцій приватним порядком, минаючи відкриті фондові майданчики, дозволяє віднести такі інвестиції до умовно-закритих. Що характерно, до таких об'єктів, як правило, відносяться угоди з придбання великих пакетів акцій (контрольних, блокуючих). І, навпаки, купівля акцій на вільному ринку цінних паперів, через відповідну біржову систему, на фондових біржах або через торгово-інформаційні системи дозволяє відносити такі вкладення до умовно-відкритих.

В принципі умовно-закриті інвестиції припускають проведення закритих, непрозорих, приватних, обмежених аукціонів і конкурсів або взагалі відсутність альтернатив при виборі інвестора. Умовно-відкриті інвестиції мають обмеження законодавчого та інфраструктурного характеру, виключно в області процедур самої організації конкурентного забезпечення пошуку інвестора. Вони не обмежують участь інвесторів в ціновій або конкурсній боротьбі за право придбання, не передбачають штучного скорочення кількості учасників, але передбачають певні зовнішні обмеження.

3. «Спекулятивні» – «не спекулятивні» інвестиції.

Розподіл інвестицій на спекулятивні і не спекулятивні, з точки зору економічного сприйняття (на відміну від юридичного), носить умовний характер. За характером укладених договорів, за механізмом проведення угод і, у багатьох випадках, за правовими наслідками інвестиції і спекуляції не розрізняються.

Головними показниками відмінностей умовних спекуляцій від умовних інвестицій є ставлення до термінів вкладень, цілей придбання, ризику:

1) інвестиції, як правило, передбачають довгострокові вкладення, на термін більше одного року. Спекулятивні вкладення зазвичай проводяться на короткий інвестиційний термін (до року);

2) отримання доходу при інвестиційних вкладеннях найчастіше передбачається у вигляді дивідендів або процентів (на власний і позиковий капітали відповідно). При спекулятивних вкладеннях, як правило, дохід отримують у вигляді різниці між купівлею і продажем певних активів;

3) при реальних виробничих інвестиціях, вкладення коштів найчастіше передбачає організацію нового бізнесу або розширення старої. Спекулятивні вкладення, як правило, націлені на придбання існуючого, діючого, розвинутого бізнесу;

4) головною відмінністю між «інвестиціями» та «спекуляціями» є ставлення до ризику. При класичних вкладеннях інвестори прагнуть до мінімізації ризиків. Як правило, такі інвестиції є низькоризиковими. Спекулятивні інвестори націлені на проведення ризикованих операцій. При цьому в деяких випадках короткостроковій кон'юнктури вони можуть проводити завідомо збиткові операції для необхідного формування ринкового середовища.

Висновки. У роботі розглянуто основні класифікаційні ознаки інвестицій та інвестиційних ресурсів підприємства, принципи формування інвестиційних ресурсів з урахуванням сучасної практики інвестування. Проаналізовано існуючі підходи до інвестиційної діяльності з урахуванням якісних, часових і об'єктних характеристик. Сучасні види класифікацій інвестицій доповнені новими, оригінальними значеннями, заснованими на практичній складовій інвестиційного процесу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Закон України «Про інвестиційну діяльність» № 1560-XII від 18.09.1991 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>.
2. Бланк І.А. Управление инвестициями предприятия / И.А. Бланк. – К.: Ника-Центр, Эльга, 2003. – 480 с.
3. Грідасов В.М. Інвестування: [навч. посіб.] / [В.М. Грідасов, С.В. Кравченко, О.Є. Ісаєва]. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 163 с.
4. Денисенко М.П. Основи інвестиційної діяльності: [підруч. для студ. вищ. навч. закл.] / М.П. Денисенко. – К.: Алерта, 2003. – 338 с.
5. Игонина Л.Л. Инвестиции: [учеб. пособ.] / Л.Л. Игонина; под ред. В.А. Слепова. – М.: Юристъ, 2012. – 480 с.
6. Шарп У. Инвестиции / [У. Шарп, Г. Александер, Дж. Бейли]; пер. с англ. – М.: ИНФРА-М, 2003. – 1028 с.
7. Янковский К.П. Инвестиции: [учебник] / К.П. Янковский. – СПб.: Питер, 2012. – 368 с.